

Kunstbeschouwing

3de graad D-finaliteit
III-Kun-d

BRUSSEL

D/2024/13.758/205

Versie januari 2024

1 Inleiding

De uitrol van de modernisering secundair onderwijs gaat gepaard met een nieuwe generatie leerplannen. Leerplannen geven richting en laten ruimte. Ze faciliteren de inhoudelijke dynamiek en de continuïteit in een school en lerarenteam. Ze garanderen binnen het kader dat door de Vlaamse regering werd vastgelegd voldoende vrijheid voor schoolbesturen om het eigen pedagogisch project vorm te geven vanuit de eigen schoolcontext. Leerplannen zijn ingebed in het vormingsconcept van de katholieke dialoogschool. Ze versterken het eigenaarschap van scholen die d.m.v. eigen beleidskeuzes de vorming van leerlingen gestalte geven. Leerplannen laten ruimte voor het vakinhoudelijk en pedagogisch-didactisch meesterschap van de leraar, maar bieden ondersteuning waar nodig.

1.1 Het leerplanconcept: vijf uitgangspunten

Leerplannen vertrekken vanuit het **vormingsconcept** van de katholieke dialoogschool. Ze laten toe om optimaal aan te sluiten bij het pedagogisch project van de school en de beleidsbeslissingen die de school neemt vanuit haar eigen visie op onderwijs (taalbeleid, evaluatiebeleid, zorgbeleid, ICT-beleid, kwaliteitsontwikkeling, keuze voor vakken en lessen ...).

Leerplannen ondersteunen **kwaliteitsontwikkeling**: het leerplanconcept spoort met kwaliteitsverwachtingen van het Referentiekader onderwijskwaliteit (ROK). Kwaliteitsontwikkeling volgt dan als vanzelfsprekend uit keuzes die de school maakt bij de implementatie van leerplannen.

Leerplannen faciliteren een **gerichte studiekeuze**. De leerplandoelen sluiten aan bij de verwachte competenties van leerlingen in een bepaald structuuronderdeel. De feedback en evaluatie bij de realisatie ervan beïnvloeden op een positieve manier de keuze van leerlingen na elke graad.

Leerplannen gaan uit van de **professionaliteit** van de leraar en het **eigenaarschap** van de school en het lerarenteam. Ze bieden voldoende ruimte voor eigen inhoudelijke keuzes en een eigen didactische aanpak van de leraar, het lerarenteam en de school.

Leerplannen borgen de **samenhang** in de vorming. Die samenhang betreft de verticale samenhang (de plaats van het leerplan in de opbouw van het curriculum) en de horizontale samenhang tussen vakken binnen structuuronderdelen en over structuuronderdelen heen. Leerplannen geven expliciet aan voor welke leerplandoelen van andere leerplannen in de school verdere afstemming mogelijk is. Op die manier faciliteren en stimuleren de leerplannen leraren om over de vakken heen samen te werken en van elkaar te leren. Een verwijzing van een leraar naar de lessen van een collega laat leerlingen niet alleen aanvoelen dat de verschillende vakken onderling samenhangen en dat ze over dezelfde werkelijkheid gaan, maar versterkt ook de mogelijkheden tot transfer.

1.2 De vormingscirkel – de opdracht van secundair onderwijs

De leerplannen vertrekken vanuit een gedeelde inspiratie die door middel van een vormingscirkel voorgesteld wordt. We 'lezen' de cirkel van buiten naar binnen.

- Een lerarenteam werkt in een katholieke dialoogschool die onderwijs verstrekt vanuit een **specifieke traditie**. Vanuit het eigen pedagogisch project kiezen leraren voor wat voor hen en hun school goed



onderwijs is. Ze wijzen leerlingen daarbij de weg en gebruiken daarvoor **wegwijzers**. Die zijn een inspiratiebron voor leraren en zorgen voor een Bijbelse 'drive' in hun onderwijs.

- De kwetsbaarheid van leerlingen ernstig nemen betekent dat elke leerling **beloftevol** is en alle leerkansen verdient. Die leerling is **uniek als persoon** maar ook **verbonden** met de klas, de school en de bredere samenleving. Scholen zijn **gastvrije plaatsen** waar leerlingen en leraren elkaar ontmoeten in diverse contexten. De leraar vormt zijn leerlingen vanuit een **genereuze** attitude, hij geeft om zijn leerlingen en hij houdt van zijn vak. Hij durft af en toe de gebaande paden verlaten en stimuleert de **verbeelding en creativiteit** van leerlingen. Zo zaait hij door zijn onderwijs de kiemen van een hoopvolle, **meer duurzame en meer rechtvaardige wereld**.
- Leraren vormen leerlingen door middel van leerinhouden die we groeperen in negen **vormingscomponenten**. De aaneengesloten cirkel van vormingscomponenten wijst erop dat vorming een geheel is en zich niet in schijfjes laat verdelen. Je kan onmogelijk over taal spreken zonder over cultuur bezig te zijn; wetenschap en techniek hebben een band met economie, wiskunde, geschiedenis ... Dwarsverbanden doorheen de vakken zijn belangrijk. De vormingscirkel vormt dan ook een dynamisch geheel van elkaar voortdurend beïnvloedende en versterkende componenten.
- Vorming is voor een leraar nooit te herleiden tot een cognitieve overdracht van inhouden. Zijn meesterschap en passie brengt een leraar ertoe om voor iedere leerling de juiste woorden en gebaren te zoeken om **de wereld te ontsluiten**. Hij introduceert leerlingen in de wereld waarvan hij houdt. Een leraar zorgt er bijvoorbeeld voor dat leerlingen kunnen worden gegrepen door de cultuur van het Frans of door het ambacht van een metselaar. Hij initieert leerlingen in een wereld en probeert hen zover te brengen dat ze er hun eigen weg in kunnen vinden.
- Een leraar vormt leerlingen als **individuele leraar**, maar werkt ook binnen **lerarenteams** en binnen een **beleid van de school**. Het Gemeenschappelijk funderend leerplan helpt daartoe. Het zorgt voor het fundament van heel de vorming dat gerealiseerd wordt in vakken, in projecten, in schoolbrede initiatieven of in een specifieke schoolcultuur.
- De uiteindelijke bedoeling is om **alle leerlingen** kwaliteitsvol te vormen. Leerlingen zijn dan ook het hart van de vormingscirkel, zij zijn het op wie we inzetten. Zij dragen onze hoop mee: de nieuwe generatie die een meer duurzame en meer rechtvaardige wereld zal creëren.



1.3 Ruimte voor leraren(teams) en scholen

De leraar als professional, als meester in zijn vak krijgt vrijheid om samen met zijn collega's vanuit de leerplannen aan de slag te gaan. Hij kan eigen accenten leggen en differentiëren vanuit zijn passie, expertise, het pedagogisch project van de school en de beginsituatie van zijn leerlingen.

De leerplandoelen zijn noch chronologisch, noch hiërarchisch geordend. Ze laten ruimte aan het lerarenteam en de individuele leraar om te bepalen welke leerplandoelen op welk moment worden samengenomen, om didactische werkvormen te kiezen, contexten te bepalen, eigen leerlijnen op te bouwen, vakoverschrijdend te werken, flexibel om te gaan met een indicatie van onderwijstijd.

1.4 Differentiatie

Om optimale leerkansen te bieden is [differentiëren](#) van belang in alle leerlingengroepen. Leerlingen voor wie dit leerplan is bestemd, behoren immers wel tot dezelfde doelgroep, maar bevinden zich niet noodzakelijk in dezelfde beginsituatie. Zij hebben een niet te onderschatten – maar soms sterk verschillende – bagage mee vanuit de onderliggende graad, de thuissituatie en vormen van informeel leren. Het is belangrijk om zicht te krijgen op die aanwezige kennis en vaardigheden en vanuit dat gegeven, soms gedifferentieerd, verder te bouwen. Positief en planmatig omgaan met verschillen tussen leerlingen verhoogt de motivatie, het welbevinden en de leerwinst voor elke leerling.

De leerplannen bieden kansen om te differentiëren door te verdiepen en te verbreden en door de leeromgeving aan te passen. Ze nodigen ook uit om te differentiëren in evaluatie.

Differentiatie door te verdiepen en te verbreden

Sommige leerlingen denken meer conceptueel en abstract. Andere leerlingen komen vanuit een meer concrete benadering sneller tot inzichtelijk denken. Variëren in abstractie spreekt leerlingen aan op hun capaciteiten en daagt hen uit om van daaruit te groeien.

Daarnaast bieden leerplannen kansen om de complexiteit van leerinhouden aan te passen. Dat kan door een complexere situatie te schetsen, een minder ingewikkelde bewerking of handeling voor te stellen, of door meer kennis of vaardigheden aan te bieden om leerlingen uit te dagen.

De ene context kan betekenisvol zijn voor een leerlingengroep, terwijl een andere context dan weer betekenisvoller kan zijn voor een andere leerlingengroep. Leerinhouden in verschillende contexten aanbrengen biedt kansen om leerlingen aan te spreken op hun interesses en daagt hen tegelijk uit om andere interesses te verkennen en zo hun horizon te verruimen.

In 'extra' wenken bij de leerplandoelen en in beperkte mate ook via keuzeleerplandoelen bieden we je inspiratie om te differentiëren door te verdiepen en te verbreden.

Differentiatie door de leeromgeving aan te passen

Doordachte variatie in werkvormen (groepswork, individueel, auditief, visueel, actief ...) vergroot de kans dat leerdoelen worden gerealiseerd door alle leerlingen. Het helpt hen bovendien ontdekken welke manieren van leren en informatie verwerken best bij hen passen.

De ene leerling kan snel of zelfstandig werken, de andere heeft meer tijd of begeleiding nodig. Variëren in de mate van ondersteuning, gericht aanbieden van hulpmiddelen (voorbeelden, schrijfkaders, stappenplannen ...) en meer of minder tijd geven, daagt leerlingen uit op hun niveau en tempo.

Leerlingen op hun niveau en vanuit eigen interesses laten werken kan door te differentiëren in product, bijvoorbeeld door leerlingen te laten kiezen tussen opdrachten die leiden tot verschillende eindproducten.

Het samenstellen van groepen kan een effectieve manier zijn om te differentiëren. Rekening houden met verschil in leerdoelen en leerlingenkenmerken laat leerlingen toe van en met elkaar te leren.

Technologie kan al die vormen van differentiatie ondersteunen. Zo kunnen leerlingen op hun maat werken met digitale leermiddelen zoals educatieve software of online oefenprogramma's.

Differentiatie in evaluatie

Tenslotte laten de leerplannen toe te differentiëren in [evaluatie](#) en feedback. Evalueren is beoordelen om te waarderen, krachtiger te maken en te sturen.

Na de afronding van een lessenreeks of na een langere periode gaan leraren door middel van summatieve evaluatie na waar leerlingen staan. De keuze van een evaluatie- en feedbackvorm is afhankelijk van de vooropgestelde doelen.



Formatieve evaluatie is geïntegreerd in het leerproces en gaat uit van een actieve betrokkenheid van leraar en leerling. Het zet leerlingen aan het denken over hun vorderingen en laat leraren toe om tijdens het leerproces effectieve feedback te geven. Door middel van formatieve evaluatie krijgen leraren een goed zicht op het leerproces van leerlingen zodat ze het verder gericht en waar nodig kunnen bijsturen. Het is bovendien een rijke bron voor leraren om te reflecteren over de eigen onderwijspraktijk en de eigen pedagogisch-didactische aanpak bij te sturen.

1.5 Opbouw van leerplannen

Elk leerplan is opgebouwd volgens een vaste structuur. Alle onderdelen maken inherent deel uit van het leerplan. Schoolbesturen van Katholiek Onderwijs Vlaanderen die de leerplannen gebruiken, verbinden zich tot de realisatie van het gehele leerplan.

De **inleiding** licht het leerplanconcept toe en gaat dieper in op de visie op vorming, de ruimte voor leraren(teams) en scholen en de mogelijkheden tot differentiatie.

De **situering** geeft aan waarop het leerplan is gebaseerd en beschrijft de samenhang binnen de graad en met de onderliggende graad, en de plaats in de lessentabel.

In de **pedagogisch-didactische duiding** komen de inbedding in het vormingsconcept, de krachtlijnen, de opbouw, de leerlijnen, de aandachtspunten met o.m. nieuwe accenten van het leerplan aan bod.

De **leerplandoelen** zijn helder geformuleerd en geven aan wat van leerlingen wordt verwacht. Waar relevant geeft een opsomming of een afbakening (★) aan wat bij de realisatie van het leerplandoel aan bod moet komen. Ook pop-ups bevatten informatie die noodzakelijk is bij de realisatie van het leerplandoel. De leerplandoelen zijn gebaseerd op de minimumdoelen van de basisvorming, de cesuurodoelen of de doelen die leiden naar een beroepskwalificatie. Indien een leerplandoel verder gaat, vind je een '+' bij het nummer van het leerplandoel. Al die leerplandoelen zijn verplicht te realiseren. In een aantal gevallen zijn keuzedoelen opgenomen; die leerplandoelen zijn weergegeven in een grijze kleur en het nummer van het leerplandoel wordt voorafgegaan door 'K'.

De leerplandoelen zijn ingedeeld in een aantal rubrieken. Bovenaan elke rubriek vind je de relevante minimumdoelen van de basisvorming, de specifieke minimumdoelen en/of doelen die leiden naar een of meer beroepskwalificaties, afhankelijk van de finaliteit. Als leraar hoef je je die taal niet eigen te maken. Het volstaat dat je de leerplandoelen realiseert zoals opgenomen in het leerplan.

Waar relevant wordt de samenhang met andere leerplannen in dezelfde graad aangegeven, evenals de samenhang met de onderliggende graad.

'Duiding' bij een leerplandoel bevat een noodzakelijke toelichting bij het doel. In pedagogisch-didactische wenken vinden leraren inspiratie om met het leerplandoel aan de slag te gaan. Een rubriek 'extra' bij een leerplandoel biedt leraren inspiratie om verder te gaan dan wat het leerplandoel minimaal vraagt.

De **basisuitrusting** geeft aan welke materiële uitrusting vereist is om de leerplandoelen te kunnen realiseren.

Het **glossarium** bevat een overzicht van handelingswerkwoorden die in alle leerplannen van de graad als synoniem van elkaar worden gebruikt of meer toelichting nodig hebben.

De **concordantie** geeft aan welke leerplandoelen gerelateerd zijn aan bepaalde minimumdoelen, specifieke minimumdoelen of doelen die leiden naar een of meer beroepskwalificaties.

2 Situering

2.1 Samenhang met de tweede graad

Het leerplan Kunstbeschouwing in de derde graad bouwt verder op het leerplan Kunstbeschouwing uit de tweede graad. In de derde graad vind je bijkomend de rubrieken 'Interpreteren en reflecteren' en 'Onderzoekscompetentie'. Leraren kunnen ervoor kiezen om het interpreteren al in de tweede graad aan bod te laten komen. In de tabel hieronder vind je de verschillende rubrieken in dit leerplan en het leerplan van de tweede graad.

Rubrieken leerplan Kunstbeschouwing tweede graad	Rubrieken leerplan Kunstbeschouwing derde graad
Analyseren	Analyseren
Interpreteren (facultatief)	Interpreteren en reflecteren
	Onderzoekscompetentie

2.2 Samenhang in de derde graad

2.2.1 Samenhang met andere leerplannen binnen de finaliteit

Er is een sterke samenhang met het leerplan Geschiedenis omwille van de verwijzing naar een (kunst)historisch referentiekader.

Het is zeker mogelijk om de leerplandoelen uit de rubriek 'Cultureel en Artistiek' van het Gemeenschappelijk Funderend Leerplan te verbinden met de leerplandoelen uit het leerplan Kunstbeschouwing.

2.3 Plaats in de lessentabel

Het leerplan is gebaseerd op specifieke minimumdoelen. Het leerplan is gericht op 2 graaduren en is bestemd voor de volgende studierichtingen:

- Humane wetenschappen;
- Architecturale vorming;
- Audiovisuele vorming;
- Beeldende vorming.

Het geheel van de algemene en specifieke vorming in elke studierichting vind je terug op de [PRO-pagina](#) met alle vakken en leerplannen die gelden per studierichting.



3 Pedagogisch-didactische duiding

3.1 Kunstbeschouwing en het vormingsconcept

Het leerplan Kunstbeschouwing is ingebed in het vormingsconcept van de katholieke dialoogschool. We streven in dit leerplan naar een integratie van culturele vorming, maatschappelijke & historische vorming en talige vorming. De wegwijzers verbeelding, kwetsbaarheid en belofte, uniciteit en verbondenheid maken er inherent deel van uit.

In het vak Kunstbeschouwing ontdekken de leerlingen hoe ze de eigen kunstbeleving kunnen versterken en kaderen in een kunsthistorisch referentiekader. **Talige vorming** speelt daarbij een belangrijke rol: leerlingen kunnen niet alleen hun mening over een kunstuiting geven, maar zijn ook in staat om hun kunstbeleving grondig te verwoorden. Dat doen ze enerzijds vanuit een open houding van verwondering en nieuwsgierigheid, anderzijds vanuit de nodige kennis van bouwstenen, materialen, technieken en stijlperiodes. De interpretatie en waardering van een kunstwerk kan vanuit verschillende perspectieven gebeuren: een **historisch**, een **maatschappelijk** of een methodisch perspectief.

Kunst biedt leerlingen een toegangspoort naar verschillende **culturen** en periodes. Leerlingen ontdekken dat kunstuitingen universeel zijn, zowel in historische als in ruimtelijke zin. Ze beseffen tegelijk dat er tijd nodig is om een kunstwerk aandachtig te analyseren en te interpreteren. Wie oog heeft voor een schilderij en oor heeft voor een muziekstuk, ontdekt de dieperliggende betekenislagen van kunst.

Door te reflecteren over verschillende kunstuitingen en over hun onderlinge interactie, leren leerlingen wat kunst kan betekenen voor de samenleving en voor zichzelf.

Via kunst stimuleer je jongeren om hun **verbeeldingskracht** te beleven, te versterken, vorm te geven en ervan te genieten. Vanuit kunst gaan leerlingen de dialoog aan met zichzelf, de anderen en de wereld. Door kunst brengen ze die dialoog in beeld. Kunst laat zien hoe **kwetsbaar** jongeren vaak zijn, maar tegelijk ook hoe **beloftevol** ze zijn. Tieners zitten in een levensfase waar ze op zoek zijn naar zichzelf. Door te kijken naar beelden en te luisteren naar muziek herkennen, verwoorden en verbeelden jonge mensen die eigen zoektocht. Klanken, woorden en beelden kunnen troosten en versterken. Kunst kan daarenboven iets **genereus** hebben. Ze opent vergezichten en nieuwe perspectieven. Kunst schenkt hoop aan jonge mensen. Schoonheid kan weliswaar de wereld niet veranderen, maar kan jonge mensen helpen om van een meer **duurzame** en **rechtvaardige** wereld te dromen en die te verbeelden.

Uit die vormingscomponenten en wegwijzers zijn de krachtlijnen van het leerplan ontstaan.

3.2 Krachtlijnen

Kunst beleven

Leerlingen kunnen kunst pas op een diepgaande wijze analyseren en interpreteren als ze kunst concreet ervaren en actief beleven. In het vak Kunstbeschouwing is het dan ook belangrijk dat de analyse en de betekenisgeving van kunst gepaard gaan met concrete ervaringen zoals het beluisteren van een muziekstuk tijdens een concert, een architectuurwandeling, het bekijken van een film, het bijwonen van een dansvoorstelling of een bezoek aan een museum.

Kunst analyseren

Leerlingen situeren een kunstwerk in een welbepaalde stroming of periode. Ze analyseren een kunstwerk aan de hand van verschillende bouwstenen, materialen en technieken. De interpretatie van de kunstuiting hangt samen met het inzicht in de ruimtelijke en historische context.

Over kunst reflecteren

Leerlingen ontdekken en onderzoeken mogelijke betekenissen van kunstuitingen. Ze besteden aandacht aan de impact die een kunstuiting op de toeschouwer kan uitoefenen maar ook aan de betekenis die de kunstenaar zelf in zijn kunstuiting legt. Daarbij gaat het zowel om persoonlijke reflectie als om het luisteren naar een reflectie die vanuit andere perspectieven gebeurt. Vanuit die verschillende vormen van reflectie kan je je persoonlijke waardering destilleren, omschrijven en zien als een dynamisch proces dat nooit eindigt.

Kunst waarderen

Leerlingen waarderen kunst vanuit een openheid van geest en een groeiende nieuwsgierigheid. De waardering van kunst houdt niet op bij een eerste impressie of mening bij een kunstuiting, maar veronderstelt de juiste taal om kunst te beschrijven en over kunst na te denken.

Kunst integreren

Leerlingen ontwikkelen een besef dat kunst een belangrijke rol kan spelen in hun vorming tot persoon. De kennismaking met verschillende kunstuitingen biedt een breed perspectief op de wereld en de samenleving. In dit vak worden de leerlingen aangemoedigd om ook in hun latere ontwikkeling kunst een plaats te blijven geven.

3.3 Opbouw

Het leerplan is als volgt opgebouwd.

- Analyseren;
- Interpreteren en reflecteren;
- Onderzoekscompetentie.

3.4 Leerlijnen

3.4.1 Samenhang met de tweede graad

Het lerarenteam en de leraar maken een keuze om een leerlijn te ontwerpen binnen het vak Kunstbeschouwing over de tweede en derde graad.

Leerlingen groeien in mogelijkheden om leerinhouden te beheersen:

- van begeleide, beperkte en gestuurde analyse naar breder en dieper analyseren;
- van kunstuitingen die representatief zijn voor de kunstcanon of aansluiten bij de leefwereld van de leerlingen naar kunstuitingen die minder bekend zijn of verder van hen afstaan;
- van begeleid naar meer autonoom reflecteren en interpreteren;
- van kunst appreciëren tot zelf keuzes maken als volwassen cultuurparticipant;
- van voornamelijk een focus op de westerse samenlevingen naar ook uitdrukkelijk aandacht voor niet-westerse samenlevingen;
- van kunsthistorisch referentiekader als aangereikte kapstok in de tweede graad naar een werkinstrument in de derde graad waar leerlingen zelf namen en stijlkenmerken bij zetten;
- van incidenteel de context bespreken in de tweede graad (keuzedoel) naar volwaardige behandeling in de derde graad;
- van afzonderlijke analyse van vormgeving en inhoud (functie) of enkel behandelen van die kenmerken 'waar het kunstwerk om schreeuwt' in de tweede graad naar analyse in samenhang in de derde graad;



- van eenvoudige perspectieven of standpunten in de tweede graad (oog van de kunstenaar, zijn omgeving of de leerling zelf) naar meer gevarieerde perspectieven in de derde graad (blik van organisatoren, medewerkers, passanten, verschillend doelpubliek, mensen uit niet-westerse wereld ...);
- van beschrijven van de context van de kunstuiting (tijd, plaats, culturele, sociale, politieke en economische aspecten, werk al dan niet in opdracht of via mecenas ...) naar analyse van de impact van de context op inhoud, functie en vormgeving;
- van interpretatie als voorzichtige start in de tweede graad (keuzedoel) naar het verwoorden van interpretatie en waardering in de derde graad.

3.4.2 Samenhang in de derde graad

In het Gemeenschappelijk funderend leerplan zijn de leerplandoelen die naar Artistieke vorming verwijzen zeker een mogelijkheid om die met Kunstbeschouwing te verbinden.

3.5 Aandachtspunten

Opbouw

Het leerplan Kunstbeschouwing bestaat uit twee inhoudelijke rubrieken: de analyse (4.1) en de reflectie en interpretatie (4.2) van kunstuitingen. In de rubriek 'analyseren' staan doelen die verwijzen naar de situering van kunstuitingen in verschillende stromingen en periodes, wat uiteindelijk leidt tot de uitbouw van een kunsthistorisch referentiekader. In de rubriek 'interpreteren en reflecteren' staan doelen die specifiek betrekking hebben op de betekenisgeving van kunst vanuit verschillende perspectieven en in diverse contexten. Beide inhoudelijke rubrieken worden gevolgd door een rubriek (4.3) 'onderzoekscompetentie'.

Een grafische weergave van de twee inhoudelijke rubrieken kan je hier terugvinden:

Kunst en kunstuitingen					
Analyse	Inhoud Context Functie Vormgeving	] Samenhang	Verschillende stromingen en periodes	Diverse samenlevingen (ook niet-westers)	Kunsthistorisch referentiekader
Reflectie	Betekenis in diverse contexten		Betekenis vanuit verschillende perspectieven	Interpretatie en waardering (jezelf & anderen)	

Thematische en chronologische opbouw

De opbouw van een kunsthistorisch referentiekader is een belangrijk aspect binnen dit leerplan. Daarbij maakt de vakgroep een keuze tussen een thematische, een chronologische opbouw of een zinvolle mengvorm:

- Een thematische opbouw waarbij de leraar onderwerpen of thema's vanuit verschillende invalshoeken (cultureel, geografisch, historisch ...) behandelt en deze kadert binnen het kunsthistorisch referentiekader.

Voorbeelden:

- emoties in beeldende kunst, muziek en dans, over de kunstvormen heen;

- het gebruik van taal en verhalen in de kunst (Bijbelse verhalen, mythen en sagen, oorsprongsverhalen, utopische en dystopische verhalen ...);
 - stem in opera, popmuziek, film, theater;
 - herhaling, variatie, contrast, verwachting en verrassing (invloed en stijlbreuken van kunstperiodes);
 - film (genres; filmtaal met beeldkader, montage, geluid, muziek; vergelijking met stripverhalen);
 - muurkunst (van prehistorie tot hedendaagse graffiti kunst);
 - het menselijk schoonheidsideaal (van de klassieke oudheid over de renaissance tot de actuele kunst; cross-cultureel);
 - lijnen en vormen in de kunst (Egyptische kunst, Islamitische kunst, Japanse kunst, kubisme, pointillisme ...);
 - onderwerpen vanuit de actualiteit;
 - ...
 -
- Een chronologische opbouw waarbij de leraar in de tweede graad de kunst van de prehistorie tot de barok of rococo behandelt en in de derde graad de moderne en hedendaagse kunst. Deze opbouw sluit aan bij het leerplan geschiedenis en neemt de historische inbedding en evolutie van kunsten als uitgangspunt. Het hanteren van een chronologische opbouw biedt kansen om verbanden te leggen tussen oudere kunstwerken en actuele kunst

Leertijd en diepgang

De kunstwereld is een bijzonder rijke wereld. Hoe meer leertijd besteed wordt aan dit vak, hoe breder de horizon van de leerlingen wordt en hoe sterker ze groeien in hun beleving, inzicht en waardering van kunst. Het vak Kunstbeschouwing wil jongeren helpen bij de ontwikkeling van een rijk en genuanceerd kader in de omgang met alles wat op hen af komt. Zo verhouden ze zich als veelzijdige persoon tot de wereld, tot anderen en tot zichzelf.

Dit leerplan veronderstelt inhoudelijke diepgang. De beleving, interpretatie en waardering van kunstuitingen vraagt om een gepaste taal, basiskennis van bouwstenen, materialen en technieken en het hanteren van een kunsthistorisch kader.

Kunstuitingen

Onder kunstuitingen vallen de volgende kunsten: beeldende kunsten, architectuur, muziek, dans, podiumkunsten, audiovisuele kunst, toegepaste kunsten en mengvormen.

Attitudes

Er wordt in de doelen niet expliciet verwezen naar attitudes, vanwege het moeilijk evalueerbare karakter hiervan. Attitudes zoals verwondering en kritisch denken vloeien spontaan voort uit de verschillende vaardigheden en inhouden die in dit leerplan aan bod komen.

Verdieping en verbreding

De leraar realiseert dit leerplan naargelang de eigenheid van de studierichting. Kunstrichtingen vertrekken vanuit een bredere context - leerlingenprofiel, ervaringen, vakken, achtergrond - en vragen meer verdieping en verbreding.

Artistieke vorming en kunstbeschouwing versterken elkaar. De school gaat na op welke manier kunstexpressie en kunstbeschouwing elkaar kunnen versterken.

Je kan extra inzetten op verdieping of verbreding door vakoverschrijdend te werken op basis van de samenhang en de relatie tussen doelen



- van andere vakken van het specifiek gedeelte, bv. uitgebreide filosofie, sociale en gedragswetenschappen;
- van de vakken van de algemene vorming zoals Nederlands, Engels, Frans, Geschiedenis ...

Leerlingen zullen kunst meer appreciëren als ze de kunstwerken echt te zien of te horen krijgen. Door museumbezoek, architectuurbezoek, concerten, tentoonstellingsbezoek vergroot je hun kennis en versterk je hun interesse.

Onderzoekscompetentie

De onderzoekscompetentie kan worden gerealiseerd met inhouden van dit leerplan die gerelateerd zijn aan specifieke minimumdoelen. In de studierichtingen waarin dit leerplan moet worden gerealiseerd kan de onderzoekscompetentie ook aan bod komen via inhouden van andere leerplannen. Om dat duidelijk te maken wordt het leerplandoel over de onderzoekscompetentie voorafgegaan door een #. Dat geeft aan dat het leerplandoel hier aan bod kan komen, maar dat het ook kan worden gerealiseerd via andere leerplannen van het specifiek gedeelte van de studierichting. Je overlegt op schoolniveau welke keuzes worden gemaakt met betrekking tot de realisatie van de onderzoekscompetentie. Op de PRO-tegel [onderzoekscompetentie](#) kan je voor elke studierichting terugvinden via welke leerplannen onderzoeken kan worden gerealiseerd.

Bij LPD 8 geven we aan met welke inhouden de onderzoekscompetentie kan worden gerealiseerd. Op de leerplanpagina vind je meer informatie over en een aantal mogelijke voorbeelden van hoe je via specifieke inhouden van dit leerplan met je leerlingen kan werken aan de onderzoekscompetentie.

3.6 Leerplanpagina



Wil je als gebruiker van dit leerplan op de hoogte blijven van inspirerend materiaal, achtergrond, professionalisering en lerarennetwerken, surf dan naar de [leerplanpagina](#).

4 Leerplandoelen

4.1 Analyseren

Minimumdoelen, specifieke minimumdoelen of doelen die leiden naar BK

LPD 1 De leerlingen analyseren kunstuitingen naar inhoud, context, functie en vormgeving en hun mogelijke samenhang.

Samenhang derde graad: I-II-III-GFL LPD 13

2de graad: II-Kun-d LPD 3+, 4+, K1.

Wenk: In het leerplan van de tweede graad zijn de doelen opgesplitst in inhoud, context,

functie en vormgeving. Leerlingen in de derde graad worden zich in groeiende mate bewust van de verwevenheid van die aspecten.

Duiding: Een analyse veronderstelt dat leerlingen de nodige kennis en vaktaal beheersen om de inhoud, context, functie en vormgeving van kunstuitingen te bespreken. Het is zinvol om vaktaal op een verticale en een horizontale wijze toe te passen.

Wenk: Het is zinvol om een analyse-instrument, methode, tijdslijn en een kijk- of luisterwijzer aan te reiken om op een systematische manier dezelfde vaktaal te gebruiken.

Wenk: Je kan leerlingen aangereikte en zelfgekozen kunstuitingen naar inhoud, context, functie en vormgeving laten onderzoeken. Je laat een breed palet van kunstuitingen aan bod komen: architectuur, audiovisuele en beeldende kunst, dans, muziek en woord.

Wenk: Je kan ervaringsgericht werken door te vertrekken van doe-opdrachten. Je kan bijvoorbeeld leerlingen iets laten schetsen, een detail laten fotograferen of een basisritme laten meetikken.

Wenk: Je kan leerlingen laten ontdekken hoe schoonheidsidealen, mimesis, vakmanschap, positie van de kunstenaar, rol van opdrachtgevers en het breed toegankelijke karakter van kunstuitingen onderling kunnen verschillen.

LPD 2 De leerlingen analyseren kunstuitingen uit verschillende stromingen en periodes.

2de graad: II-Kun-d LPD 1

Wenk: Dit leerplandoel kan zowel thematisch als chronologisch worden gerealiseerd. In de tweede graad is er een begeleidende aanpak waar leerlingen een aantal kenmerken aangereikt krijgen, in de derde graad spelen ze zelf een meer actieve en zelfstandige rol in de analyse. In de derde graad komt moderne en hedendaagse kunst sterker aan bod vanwege de groeiende complexiteit.

Wenk: Voor de analyse is het van belang om te vertrekken vanuit basiskkenmerken van periodes bij gekende kunstuitingen. Leerlingen moeten die kenmerken (her)kennen en kunnen toepassen op ongeziene kunstuitingen. De analyse veronderstelt zowel een situering in de (kunst)historische context van kunstuitingen, als een kadering binnen een ruimtelijke, culturele en maatschappelijke context. Een overzicht van de belangrijkste kenmerken en vertegenwoordigers van stromingen kan een leidraad bieden.

Wenk: Het is van belang om te overleggen met collega's over de thema's en stromingen die je aan bod wil laten komen in jouw les om herhalingen te vermijden en diversiteit te garanderen.

Wenk: Je maakt leerlingen bewust van de dynamische ontwikkeling van kunstuitingen binnen stromingen en periodes. Je kan stilstaan bij de breuklijnen tussen kunstuitingen. Je kan bijvoorbeeld ingaan op de manier waarop kunstuitingen kunnen ontstaan als reactie op andere kunstuitingen of hoe eenzelfde thema anders wordt uitgevoerd door verschillende kunstenaars.

Wenk: Je kan ingaan op de wijze waarop een kunstenaar een tijdsgeest volgt, navolgt of erop vooruitloopt (bv. Is een kunstenaar een exponent van zijn tijd of heeft hij voelsprieten van wat er aan komt?).



Wenk: Je kan werken met ervaringsgerichte werkvormen die betrekking hebben op de concrete beleving van kunst, ook buiten de schoolmuren, zoals een theatervoorstelling, een architecturale wandeling, een concert of een museumbezoek.

Wenk: Je kan leerlingen een artistiek of cultureel dagboek laten maken waarbij ze verschillende kunstuitingen in verband brengen met periodes en stromingen.

LPD 3 De leerlingen analyseren kunstuitingen uit verschillende samenlevingen met inbegrip van niet-westerse samenlevingen.

Samenhang derde graad: III-Ges-d LPD 8

2de graad: II-Kun-d LPD 2

Duiding: Het perspectief van leerlingen is ingebed in een persoonlijke leefwereld en cultuur van waaruit ze kunstuitingen benaderen. Door ook in te gaan op niet-westerse samenlevingen kan je de blik van leerlingen verruimen: je laat hen vanuit hun persoonlijke context in dialoog treden met die van andere culturen.

Wenk: Je kan aan de hand van voorbeelden illustreren hoe leerlingen en kunstenaars vanuit hun eigen cultuur en cultureel kader kijken naar en denken over kunstuitingen.

Wenk: Je kan verwijzen naar de wisselwerking en wederzijdse beïnvloeding tussen westerse en niet-westerse kunstuitingen, en naar de verschuiving van mens- en wereldbeeld bv. samensmelting van kunstvormen en culturele toe-eigening van kunst, fusion of de combinatie van verschillende muziekgenres ... Een referentiekader waarin westerse en niet-westerse kunstuitingen naast elkaar geplaatst worden kan hier een houvast bieden.

LPD 4 De leerlingen bouwen een kunsthistorisch referentiekader op.

Samenhang derde graad: III-Ges-d LPD 5

Wenk: In de tweede graad hebben leerlingen reeds kennis van een kunsthistorisch referentiekader. Als er chronologisch gewerkt wordt, dan is dit referentiekader verondersteld gekend in de tweede graad (bij voorkeur tot en met rococo). Als er thematisch gewerkt wordt, biedt het een houvast: je situeert kunststromingen en stijlen binnen een bestaand kunsthistorisch referentiekader. In de derde graad wordt het kunsthistorisch referentiekader verder uitgebreid en uitgediept. Leerlingen tonen inzicht in de samenhang en verbanden tussen de verschillende stromingen en hun kunsthistorische context.

Duiding: Dit doel veronderstelt een realisatie van de voorafgaande drie leerplandoelen: om tot een kunsthistorisch referentiekader te komen, kunnen leerlingen kunstuitingen situeren binnen periodes, stromingen en samenlevingen en de bijhorende kenmerken ervan herkennen.

Wenk: Je legt een verband met de periodes van het courante westerse historisch referentiekader. Je hanteert dat kader als een permanent referentie-instrument bij de opbouw van het vak. Je geeft leerlingen toonaangevende stromingen mee en verwijst naar enkele relevante kunstenaars bv. architect, componist, choreograaf of regisseur.

- Wenk: Je kan een visueel of auditief overzicht geven van de geziene en de eventueel zelf verwerkte kunstuitingen uit verschillende kunststromingen. Dat kan bijvoorbeeld een digitaal bord zijn, een playlist, schetsboek, een presentatie of een poster.
- Wenk: Je kan leerlingen actief en gericht informatie over een kunstuiting laten onderzoeken, door een bezoek aan een bibliotheek, of door hen weblinks of andere bronnen aan te bieden.

4.2 Interpretëren en reflecteren

Minimumdoelen, specifieke minimumdoelen of doelen die leiden naar BK

LPD 5 De leerlingen lichten toe hoe kunst en kunstuitingen betekenis krijgen in diverse contexten.

Samenhang derde graad: I-II-III-GFL LPD 11

- Duiding: Diverse contexten veronderstellen factoren zoals tijd, plaats, achterliggende omstandigheden (politiek, sociaal, cultureel), verbanden, tradities of gebeurtenissen.
- Wenk: Je kan zowel ingaan op de perceptie van de kunstenaar als op de perceptie van de toeschouwer.
- Wenk: Je kan verwijzen naar het onderscheid tussen concept en uitvoering. Dat valt niet noodzakelijk samen bv. kunstenaar en medewerkers in ateliers, componist en uitvoerder, architect en bouwvakker, regisseur en acteurs.
- Wenk: Je kan verwijzen naar het complexe en verweven karakter van hedendaagse kunstuitingen. Je kan illustreren hoe het hedendaagse kunstlandschap niet langer wordt opgedeeld in grote stromingen en verhalen.
- Wenk: Je verwijst naar de kruisbestuiving tussen verschillende media van kunst en tussen de verhouding tussen hoge en lage kunst. Je kan met de leerlingen nagaan welke factoren het onderscheid tussen hoge en lage kunst bepalen doorheen de tijd.
- Wenk: Je kan leerlingen laten onderzoeken welke tegenstrijdige of gelijkaardige strategieën en mechanismen werkzaam zijn in verschillende kunstuitingen bv. propagandakunst, religieuze insteek van kunstwerken, protestkunst.
- Wenk: Je kan een eerste reactie of impressie van leerlingen confronteren met de diepere betekenislagen van een kunstuiting. Je hanteert de resultaten als bron van dialoog en wederzijdse verrijking van inzicht.
- Wenk: Je kan leerlingen hun interpretatie van een kunstuiting laten verrijken via schetsen, poëtisch verwoorden, verbeelden, in beweging uitdrukken, verklanken of verfilmen.

LPD 6 De leerlingen reflecteren vanuit meerdere perspectieven over de betekenis van kunst en kunstuitingen.

2de graad: II-Kun-d LPD K2

Wenk: Zowel kunstenaar, uitvoerder als toeschouwer beleven en interpreteren kunst



vanuit een eigen perspectief. Een perspectief wordt bepaald door de context en door een welbepaalde kunstvisie. Perspectieven kunnen onder meer geografisch, religieus, generationeel, filosofisch, kunsthistorisch, cultureel, tijdsgebonden, iconografisch en persoonlijk zijn.

Wenk: Je kan leerlingen laten reflecteren over de identiteit en het perspectief van de kunstenaar: in loondienst, zelfstandig kunstenaar, vernieuwer, volger, populair, miskend of rebel. Je laat hen stilstaan bij wat de kunstenaar heeft bewogen om een kunstuiting te creëren. Je stimuleert hen om zich in te leven in de gevoelswereld en in de context van de kunstenaar.

Wenk: Je kan stilstaan bij de manier waarop kunstenaars bepaalde thema's in beeld brengen in verschillende periodes (iconografie).

Wenk: Je kan stilstaan bij de impact die een kunstuiting kan uitoefenen op de mens: overweldigen, ontroeren, overtuigen, optillen, cognitief of affectief stimuleren, choqueren, ontwortelen, bekritisieren, inspireren, manipuleren of bevestigen. Je kan onder meer ingaan op het vernieuwende, originele, technische, cognitieve en emotionele aspect van kunstuitingen.

Wenk: Je kan ingaan op de wisselende populariteit van kunstenaars en kunstvormen doorheen de tijd.

Wenk: Je kan leerlingen in de huid laten kruipen van verschillende actoren in het kunstveld aan de hand van een rollenspel bv. kunstliefhebber, kunstkenner, kunstcriticus, galeriehouder, curator, kunsthistoricus, belegger, opdrachtgever, overheid, concertorganisator, kunstenaar, suppoost, cameraman of geluidsman.

LPD 7 + De leerlingen verwoorden de eigen interpretatie en waardering.

Samenhang derde graad: I-II-III-GFL LPD 12

Wenk: Je kan reflecteren over het concept schoonheid, dat telkens ingebed is in een welbepaalde context bv. culturele verschillen in smaak, realisme en idealisering (perfectie), evenwicht en onevenwicht, consonantie en dissonantie, maatverhoudingen.

Wenk: Je kan kunstuitingen interpreteren aan de hand van verschillende concepten zoals kunde, virtuositeit, expressie, vernieuwing en originaliteit, gratie, vervreemding, bewustwording, anti-esthetiek, sublimatie.

Wenk: Je kan leerlingen leren hoe ze een waardeoordeel genuanceerd kunnen onderbouwen. Je kan een onderscheid maken tussen verschillende oordelen zoals een gevoelsoordeel (bv. aan de hand van de vraag 'welke emotionele impact had die kunstuiting op mij?'), een kennisoordeel (bv. door inhouden aan te reiken) en een waardeoordeel (bv. aan de hand van de vraag: 'is je eerste indruk veranderd door de informatie?').

Wenk: Je kan leerlingen in dialoog laten gaan over hun beleving en interpretatie van kunst. Je laat leerlingen verwoorden hoe ze aan de hand van kunst hun kijk- en luisterhorizon verbreden en opentrekken bv. door hen zelfstandig een museum, concert, dansvoorstelling en andere kunstuitingen te laten bezoeken.

4.3 Onderzoekscompetentie

Minimumdoelen, specifieke minimumdoelen of doelen die leiden naar BK

LPD 8 # De leerlingen doorlopen een onderzoekscyclus in samenhang met specifieke inhouden van dit leerplan.

Samenhang derde graad: I-II-III-GFL LPD 21, 22, 23, 27

Duiding: Specifieke inhouden van dit leerplan zoals:

- verschillende disciplines binnen de kunst;
- diverse contexten;
- meerdere perspectieven;
- verschillende periodes;
- verschillende samenlevingen.

Duiding: Bij fasen in een onderzoekscyclus kan je denken aan: oriëntatie, probleem(stelling) of onderzoeksvraag, onderzoeksmethode, gegevensverzameling, analyse, conclusie, rapportering. Afhankelijk van de context kunnen een of meerdere fasen in de onderzoekscyclus zelfstandig of onder begeleiding gebeuren.

Wenk: Leerplandoelen uit de krachtlijn en de rubriek “betekenisvol leren en kiezen” van het Gemeenschappelijk funderend leerplan bereiden voor op een onderzoekscyclus. Leerlingen leren zo vanaf het eerste jaar om doelgericht informatie op te zoeken in diverse bronnen, de informatie doelgericht te beoordelen en te verwerken op een kritische en systematische manier. Ook leren ze om cyclisch te reflecteren over hun eigen leerproces en dat doelgericht bij te sturen. In het Gemeenschappelijk funderend leerplan vind je suggesties om met die doelen aan de slag te gaan en een leerlijn op te bouwen waardoor leerlingen in de derde graad in staat zijn om een onderzoekscyclus te doorlopen.

5 Basisuitrusting

Basisuitrusting verwijst naar de infrastructuur en het (didactisch) materiaal die beschikbaar moeten zijn voor de realisatie van de leerplandoelen.

5.1 Infrastructuur

Een lokaal

- dat toelaat om zowel frontaal les te geven als de leerlingen gegroepeerd aan de slag te laten gaan;
- met een (draagbare) computer waarop de nodige software en audiovisueel materiaal kwaliteitsvol werkt en die met internet verbonden is;
- met de mogelijkheid om (bewegend beeld) kwaliteitsvol te projecteren;
- met de mogelijkheid om geluid kwaliteitsvol weer te geven;
- met de mogelijkheid om internet te raadplegen met een aanvaardbare snelheid;



- met een grote, goed zichtbare kunsthistorische analoge of digitale tijdlijn met de in het leerplan opgesomde periodes. Idealiter laat deze tijdlijn toe om het referentiekader ook stapsgewijs op te bouwen;
- met een grote kaart van de wereld en Europa, analoog of digitaal;
- met de mogelijkheid om actualiteit een plaats te geven in het lokaal, analoog of digitaal.

Toegang tot (mobile) devices voor leerlingen.

6 Glossarium

In het glossarium vind je synoniemen voor en een toelichting bij een aantal handelingswerkwoorden die je terugvindt in leerplandoelen en (specifieke) minimumdoelen van verschillende graden.

Handelingswerkwoord	Synoniem	Toelichting
Analyseren		Verbanden zoeken tussen gegeven data en een (eigen) besluit trekken
Beargumenteren	Verklaren	Motiveren, uitleggen waarom
Beoordelen	Evalueren	Een gemotiveerd waardeoordeel geven
Berekenen	Berekeningen uitvoeren	
Berekeningen uitvoeren	Berekenen	
Beschrijven	Toelichten, uitleggen	
Betekenis geven aan	Interpreteren	
Een (...) cyclus doorlopen	Een (...) proces doorlopen	Via verschillende fasen tot een (deel)resultaat komen of een doel bereiken
Een (...) proces doorlopen	Een (...) cyclus doorlopen	Via verschillende fasen tot een (deel)resultaat komen of een doel bereiken
Evalueren	Beoordelen	
Gebruiken	Hanteren, inzetten, toepassen	
Hanteren	Gebruiken, inzetten, toepassen	
Identificeren		Benoemen; aangeven met woorden, beelden ...
Illustreeren		Beschrijven (toelichten, uitleggen) aan de hand van voorbeelden
In dialoog gaan over	In interactie gaan over	
In interactie gaan over	In dialoog gaan over	
Interpreteren	Betekenis geven aan	
Inzetten	Gebruiken, hanteren, toepassen	
Kritisch omgaan met	Kritisch gebruiken	
Kwantificeren		Beredeneren door gebruik te maken van verbanden, formules, vergelijkingen ...

Onderzoeken	Onderzoek voeren	Verbanden zoeken tussen zelf verzamelde data en een (eigen) besluit trekken
Onderzoek voeren	Onderzoeken	Verbanden zoeken tussen zelf verzamelde data en een (eigen) besluit trekken
Reflecteren over		Kritisch nadenken over en argumenten afwegen zoals in een dialoog, een gedachtewisseling, een paper
Testen	Toetsen	
Toelichten	Beschrijven, uitleggen	
Toepassen	Gebruiken, hanteren, inzetten	
Toetsen	Testen	
Uitleggen	Beschrijven, toelichten	
Verklaren	Beargumenteren	Motiveren, uitleggen waarom

7 Concordantie

7.1 Concordantietabel

De concordantietabel geeft duidelijk aan welke leerplandoelen de specifieke minimumdoelen (SMD) realiseren.

Leerplandoel	Specifieke minimumdoelen
1	SMD 04.02.01
2	SMD 04.02.01
3	SMD 04.02.01
4	SMD 04.02.01
5	SMD 04.02.02
6	SMD 04.02.02
7	-
8	SMD 01.01.01

7.2 Specifieke minimumdoelen

- 01.01.01 De leerlingen doorlopen een onderzoekscyclus in samenhang met inhouden van minstens 1 wetenschapsdomein verbonden aan de studierichting.



- 04.02.01 De leerlingen analyseren kunstuitingen uit verschillende stromingen, periodes en westerse en niet-westerse samenlevingen om een kunsthistorisch referentiekader op te bouwen.
- 04.02.02 De leerlingen reflecteren vanuit meerdere perspectieven over de betekenis van kunst en kunstuitingen in diverse contexten.

Inhoud

1	Inleiding.....	3
1.1	Het leerplanconcept: vijf uitgangspunten	3
1.2	De vormingscirkel – de opdracht van secundair onderwijs	3
1.3	Ruimte voor leraren(teams) en scholen	4
1.4	Differentiatie	4
1.5	Opbouw van leerplannen.....	6
2	Situering	7
2.1	Samenhang met de tweede graad	7
2.2	Samenhang in de derde graad	7
2.2.1	Samenhang met andere leerplannen binnen de finaliteit	7
2.3	Plaats in de lessentabel.....	7
3	Pedagogisch-didactische duiding	8
3.1	Kunstbeschouwing en het vormingsconcept	8
3.2	Krachtlijnen	8
3.3	Opbouw.....	9
3.4	Leerlijnen.....	9
3.4.1	Samenhang met de tweede graad	9
3.4.2	Samenhang in de derde graad	10
3.5	Aandachtspunten	10
3.6	Leerplanpagina.....	12
4	Leerplandoelen	12
4.1	Analyseren.....	12
4.2	Interpreteren en reflecteren.....	15
4.3	Onderzoekscompetentie.....	17
5	Basisuitrusting	17
5.1	Infrastructuur	17
6	Glossarium.....	17
7	Concordantie	19
7.1	Concordantietabel.....	19
7.2	Specifieke minimumdoelen.....	19